

116-005

ชวามอญในประเทศไทย : วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทย
ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

นางสาวสุภรณ์ โอเจริญ

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

แผนกวิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2519

008432

116629310

THE MONS IN THAILAND: AN ANALYSIS OF THEIR STATUS
AND ROLE IN THAI SOCIETY FROM THE MID AYUDHYA
TO THE EARLY RATANAKOSIN PERIOD

Miss Suporn Ocharoen

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1976

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

[Handwritten signature]

ศาสตราจารย์ ดร. วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ)

คณบดี

คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์

..... *[Signature]* ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ รอง ศยามานนท์)

..... *[Signature]* กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วไล ฌ. ป้อมเพชร)

..... *[Signature]* กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษกร กาญจนจारी)

..... *[Signature]* กรรมการ

(ศาสตราจารย์นายแพทย์ สุเอก ศขเสณี)

อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วไล ฌ. ป้อมเพชร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษกร กาญจนจारी

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์เรื่อง

ชาวมอญในประเทศไทย : วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคม
ไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

โดย

นางสาวสุภรณ์ โอเจริญ

แผนกวิชา

ประวัติศาสตร์

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ชาวมอญในประเทศไทย : วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ชื่อ

นางสาวสุภรณ์ โอเจริญ แผนกวิชา ประวัติศาสตร์

ปีการศึกษา

2519

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาเรื่องราวของชาวมอญในประเทศไทยในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลาง เมื่อเริ่มมีหลักฐานว่ามีชาวมอญอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นครั้งแรกจนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นฐานะและสภาพความเป็นอยู่ของชาวมอญในประเทศไทย ตลอดจนบทบาทและความสำคัญของชาวมอญในสังคมไทย รวมทั้งการปรับตัวเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย

วิทยานิพนธ์นี้แบ่งออกเป็น 5 บท โดยมีบทนำและบทสรุปต่างหาก บทนำกล่าวถึงความสำคัญของเรื่อง วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย วิธีดำเนินการค้นคว้าและวิจัย ปัญหาหรืออุปสรรคในการค้นคว้าและวิจัย และประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย บทที่ 1 ได้วิเคราะห์คำที่ใช้เรียกชาวมอญ ซึ่งมีทั้ง มอญ รามัญ และตะเลง และกล่าวโดยย่อถึงเรื่องราวของชาวมอญในพม่าตอนล่าง ก่อนที่จะอพยพเข้าสู่ประเทศไทย ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรมอญกับประเทศไทยในสมัยต่าง ๆ ตลอดจนความสำคัญของหัวเมืองมอญที่มีต่อไทยและพม่า บทที่ 2 กล่าวถึงการอพยพของชาวมอญเข้าสู่ประเทศไทย ตั้งแต่เริ่มมีหลักฐานเป็นครั้งแรกในสมัยอยุธยาตอนกลางจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เท่าที่มีการบันทึกเป็นหลักฐานในประวัติศาสตร์ ในบทนี้ได้วิเคราะห์ถึงภูมิหลังในการอพยพ สาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้ชาวมอญพากันอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทย ลักษณะของการอพยพ ตลอดจนรายละเอียดในการอพยพแต่ละครั้ง พร้อมทั้งวิเคราะห์นโยบายของรัฐบาลไทย ทั้งในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่มีต่อชาวมอญอพยพ บทที่ 3 กล่าวถึงสภาพความเป็นอยู่ของชาวมอญในประเทศไทยและความ

สัมพันธ์กับคนไทย วิเคราะห์ฐานะของชาวมอญในสังคมไทย หน้าที่และการรับราชการ
ในกรมกองต่าง ๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตลอดจนเรื่องราวของชาวมอญในหัวเมือง
ชายแดนไทยที่ติดกับพม่า ซึ่งเรียกรวมกันว่า "รามัญ 7 เมือง" บทที่ 4 เป็นการ
วิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของชาวมอญในประเทศไทย ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจและ
การเมือง บทที่ 5 กล่าวถึงการปรับตัวของชาวมอญเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย
วิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้มีการปรับตัว โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการสุ่มตัวอย่าง
ในหมู่บ้านมอญ 3 ตำบล คือ ตำบลทรงคะนอง ในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
ตำบลคลองควาย ในอำเภอสายโคก จังหวัดปทุมธานี และตำบลบ้านม่วง ในอำเภอบ้านโป่ง
จังหวัดราชบุรี มาเป็นตัวอย่างประกอบการวิเคราะห์ พร้อมทั้งได้ประเมินผลการปรับตัว
ในหมู่บ้านมอญทั้ง 3 แห่งนั้นด้วย

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title The Mons in Thailand: An Analysis of their
 Status and Role in Thai Society from the Mid
 Ayudhya to the Early Ratanakosin Period.

Name Miss Suporn Ocharoen

Department History

Academic Year 1976

ABSTRACT

The purpose of this thesis is to make a detailed and analytical study of the Mons in Thailand from the Mid-Ayudhya period when there is first evidence of their migrations into Thailand, down to the reign of King Rama V of the Ratanakosin period. This research will explore their status and ways of living, their significant role in Thai society as well as their assimilation into Thai society.

This thesis is divided into 5 chapters, excluding the introduction and the conclusion.

The introduction states the significance of the topic, the purpose, the scope and the research method as well as the problems and the benefit gained from the study. The first chapter analyses the terms used to signify the Mons, which include Mon, Rāmañ and Talaing, gives a brief account of the Mons in Lower Burma prior to their migrations into Thailand, describes

the relations between the kingdoms of Mon and Thailand, and discusses the significance of the Mon State both to Thailand and Burma. The second chapter deals with different Mon migrations, from the Mid-Ayudhya up to the Early Ratanakosin period according to available historical records. This chapter analyses the background and the details of these migration as well as the policy of the Thai government towards the Mon immigrants. The third chapter surveys the Mon community in Thailand and its relationship with Thai people. This chapter also analyses the legal and social status of the Mons in Thai society. The fourth chapter discusses the significant role of the Mons in Thailand in social, economic and political aspects. The fifth chapter deals with their assimilation into Thai society. The analysis of the factors leading to their assimilation is based on random sampling in 3 Mon villages: Tambon Songkanong, Amphur Prapradang, Samutprakarn Province; Tambon Klongkwai, Amphur Sam Kok, Pathumthani Province and Tambon Ban Muang, Amphur Ban Pong, Ratchburi Province. The analysis is followed by the evaluation of the degrees of their assimilation in each village.

กิติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะสำเร็จสมบูรณ์ด้วยดีมิได้ หากมิได้รับความช่วยเหลือจาก
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วไล ฌ ป้อมเพชร และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษกร กาญจนจาร์
ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่ารับภาระเป็นผู้ควบคุมการวิจัย ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ และ
แนะนำสิ่งที่ดีมีประโยชน์กว่าให้แก่ผู้เขียน ผู้เขียนจึงขอขอบพระคุณเป็นพิเศษมา ณ ที่นี้
บุคคลอีกท่านหนึ่งที่ได้ให้ความช่วยเหลือทั้งด้านเอกสารและคำแนะนำที่เป็น
ประโยชน์ เป็นแนวทาง โดยเฉพาะในการทำกรวิจัยภาคสนาม คือ ศาสตราจารย์
นายแพทย์ สุเอ็ด คชเสนี ผู้เขียนขออน้อมรับความกรุณาของท่านด้วยความรู้สึกขอบพระคุณ
เป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ รอง ศยามานนท์ ที่ได้กรุณาอ่านและตรวจแก้
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ด้วยความเอาใจใส่

ขอขอบพระคุณหลวงบริณัยจรรยาภรณ์ (ม. คชเสนี) ที่ให้ยืมหนังสือและ
คำแนะนำบางประการเกี่ยวกับบุคคลในสกุลของท่าน ขอขอบคุณพระมหาบุญช่วย สขวโน
ที่กรุณาให้ยืมอ่านเอกสารบนคำหนักจันทร์ วัดบวรนิเวศวิหาร และขอขอบคุณอาจารย์
ฉวีวรรณ ควรแสง ผู้จัดการโรงเรียนอานวยวิทย อ่างทองพระประแดง ตลอดจนชาวมอญ
ในตำบลทรงคะนอง กลองควาย และบ้านม่วง ที่ได้ความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์

นอกจากนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของหอสมุดแห่งชาติ กองจดหมายเหตุ
แห่งชาติ หอสมุดคำรุงราชานุภาพ และหอสมุดสยามสมาคม ที่กรุณาให้ความร่วมมือและ
อำนวยความสะดวกในการค้นคว้าและตัดลอกเอกสารจากสถานที่ดังกล่าว

อนึ่ง ผู้เขียนขอขอบคุณคุณสุวิทย์ โอเจริญ และคุณสุชาติ โอเจริญ ที่ได้ให้ความ
ช่วยเหลือในการถ่ายเอกสารในระหว่างกรวิจัยและการจัดพิมพ์วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดจน
เจ้าหน้าที่ น้อง ๆ และเพื่อน ๆ ที่ได้แสดงน้ำใจให้คำปรึกษา และความช่วยเหลือ จน
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเป็นรูปเล่มออกมา

สำหรับพ่อและแม่ ผู้ก่ินรนและเสียสละเพื่อการศึกษาของลูกอย่างสม่ำเสมอ
ตลอดมา พระคุณของท่านนั้นยอมอยู่เหนือนิบวาจาและคำกล่าวขอพระคุณใด ๆ.

สุภรณ์ โอเจริญ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ช
รายการตารางประกอบ	ฅ
รายการภาพและแผนภูมิประกอบ	ฉ
บทนำ	1
บทที่	
1. ประวัติความเป็นมาของชนชาติมอญ	13
วิเคราะห์คำว่า มอญ, รามัญ, ตะเลง (Mon, Rāmañ,	
Talaing)	13
มอญในพม่าตอนล่าง	16
ความสัมพันธ์ระหว่างมอญกับไทย	27
ความสำคัญของหัวเมืองมอญ	34
2. การอพยพเข้าสู่ประเทศไทย	40
ภูมิหลังในการอพยพ	40
ปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีการอพยพ	42
ลักษณะของการอพยพ	44
ถิ่นฐานเดิมที่จากมา	45
เส้นทางที่ใช้ในการอพยพ	46
ลักษณะการเดินทางและระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทาง	46

การอพยพในสมัยกรุงศรีอยุธยา	48
1. สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา (พ.ศ. 2112-2133)	48
2. สมัยสมเด็จพระนเรศวร (พ.ศ. 2133-2148) ...	51
3. สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. 2173-2198)	54
4. สมัยสมเด็จพระนารายณ์ (พ.ศ. 2199-2231) ...	55
5. สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. 2275-2301)	57
การอพยพในสมัยกรุงธนบุรี... .. .	62
สมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (พ.ศ. 2310-2325) ...	62
การอพยพในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์	66
สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พ.ศ. 2352-2367)	66
สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2367-2394)	68
นโยบายของรัฐบาลในการปกครองชาวมอญอพยพ... .. .	69
3. ความเป็นอยู่และฐานะของชาวมอญในประเทศไทยในสมัยอยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้น	72
ความเป็นอยู่ของชาวมอญในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น	72
ลักษณะบ้านเรือน - ภาษา - การแต่งกาย - อาหาร - อาชีพ	72
ประเพณีและความเชื่อ - การนับถือผี	78
ความสัมพันธ์กับคนไทยในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น...	84
การขยายตัวของชาวมอญในประเทศไทยในสมัยอยุธยาและ รัตนโกสินทร์ตอนต้น	86

ที่อยู่ - จำนวนและการกระจายพลเมือง	86
ฐานะของคนอยู่ในประเทศไทยในสมัยอยุธยาและ รัตนโกสินทร์ตอนต้น	94
ไพร่หลวง - ลักษณะการควบคุมและกรรมที่สังกัด	96
การเกณฑ์ราชการ	102
หน้าที่ของไพร่	103
การถือหน้าพระพิพัฒน์สังจาย	106
การรับตราภูมิคุ้มห้าม	108
การศาล	109
มอญที่เข้ารับราชการในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	111
กองอาทมาต	111
กองตระเวน	115
การทหารเรือ	123
มอญหัวเมืองชายแดน : รำมัญ 7 เมือง	140
ที่ตั้ง	140
การปกครอง	140
อาชีพของราษฎร	141
ฐานะและหน้าที่	143
4. บทบาทและความสำคัญของชาวมอญในประเทศไทยในสมัยอยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้น	147
บทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม	147
ก. อิทธิพลของมอญที่มีต่อสถาบันในสังคมไทย	147
1. สถาบันทางการปกครอง	147

2. สถาบันทางศาสนา	154
3. ศิลป วัฒนธรรมและประเพณี	156
ข. การศึกษา	161
การศึกษาฝ่ายฆราวาส	161
การศึกษาฝ่ายพระสงฆ์	168
ค. การศาสนา	173
1. คณะสงฆ์รามัญนิกายในประเทศไทย	173
2. การปฏิรูปศาสนาในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุง รัตนโกสินทร์	184
3. การตรวจพระปริตร	189
บทบาทด้านเศรษฐกิจ	193
อาชีพ - การเกณฑ์แรงงาน - ภาษีอากร	193
บทบาทด้านการเมือง	201
ก. กบฏมอญ	201
1. กบฏธรรมเจียร	201
2. กบฏชาวมอญที่อพยพเข้ามาในสมัยสมเด็จพระเจ้า บรมโกศ	205
3. กบฏสุพรรณายกกอง	207
4. กบฏพระยาสุรศักดิ์	209
5. กบฏหม่อมเหม็น	211
ข. การเข้าเป็นคณินในบังคับฝรั่งเศส	212
ค. บทบาทและความสำคัญของหัวหน้าชาวมอญในสมัย รัตนโกสินทร์ก่อน	217

1. เจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง)	217
2. เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ)	223
5. การปรับตัวของชาวมอญเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย (Assimilation)... ..	238
ปัจจัยที่ทำให้เกิดการปรับตัว	238
1. ความคล้ายคลึงกันในด้านต่าง ๆ	238
2. การนับถือศาสนาเดียวกันและนโยบายของรัฐบาล ในการปกครองคณะสงฆ์... ..	240
3. การคบค้าสมาคมกับภายนอก	243
4. การที่ไม่สามารถดำรงความเป็นกลุ่มเชื้อชาติ (มอญ) ได้ เนื่องจาก	245
ก. การแต่งงานกับคนไทย	246
ข. ภาษาและชนบประเพณีความเชื่อเสื่อมลง	250
ค. นโยบายของรัฐบาลในการทำให้คนมอญมีฐานะ เท่าเทียมกับคนไทยตามกฎหมาย	257
ง. การรับวิทยาการและความเจริญจากภายนอก ประเมินผลขบวนการปรับตัว	258 261
บทสรุป	266
บรรณานุกรม	274
ภาคผนวก	300
ประวัติการศึกษา... ..	310

รายการตารางประกอบ

ตารางที่	หน้า
1. โอกาสในการไปวัดของชาวมอญ	242
2. วัดที่ชาวมอญนิยมไป	243
3. การคบหาสมาคม	244
4. เพื่อน	244
5. การพึ่งพาอาศัย	245
6. การทำพิธีแต่งงาน	247
7. ความเห็นในการแต่งงานกับคนไทย	248
8. ความเห็นในการเลือกคู่ครอง	249
9. การเลือกคู่ครองที่มีเกณฑ์ถูกต้องตามที่ตั้งไว้	250
10. ภาษาที่ใช้พูดกับคนในครอบครัว	252
11. ภาษาที่พูดตายายและบิดามารดาใช้กับผู้ให้สัมภาษณ์	254
12. การนับถือผี	255
13. ความเห็นในเรื่องการรำผี	256
14. การรับการรักษายามเจ็บป่วย	259
15. การคลอดบุตร	260

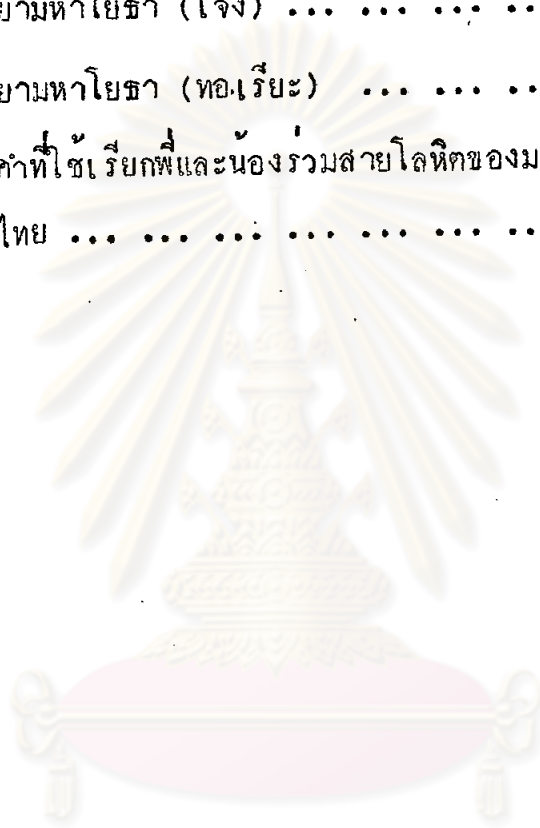
ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการภาพและแผนภูมิประกอบ

ภาพที่

หน้า

1. ภาพเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) 217 ก.
2. ภาพเจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ) 223 ก.
3. แผนภูมิแสดงคำที่ใช้เรียกพี่และน้องร่วมสายโลหิตของมอญเปรียบเทียบกับของไทย 239

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความสำคัญของเรื่อง

"ชาวมอญ" เป็นชนเผ่ามองโกลอยด์ (Mongoloid) ซึ่งมีถิ่นฐานเดิมอยู่ทางตะวันตกของประเทศจีน นักปราชญ์ทางภาษาศาสตร์และทางมานุษยวิทยาได้จัดพวกมอญไว้ในภาษาตระกูล มอญ - เขมร (Mon-Kmer) หรือบางทีก็เรียกว่า ตระกูลออสโตร-เอเชียติก (Austro-Asiatic) หมายถึงภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หลังจากอพยพออกจากประเทศจีนลงมาทางใต้ได้มาตั้งอาณาจักรขึ้นทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำอิรวดีในบริเวณพม่าตอนกลาง อาณาจักรมอญของสมเด็จพระเจ้าอโนรธาอยู่ตลอดระยะเวลากว่า 700 ปีที่ตั้งอยู่ในพม่าตอนกลาง เพราะศึกภายในและภายนอกซึ่งมีพม่าเป็นศัตรูสำคัญ ในระหว่างนั้นชาวมอญได้พากันอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในประเทศไทยเนื่อง ๆ ชาวมอญเหล่านั้นได้มาเป็นกำลังสำคัญส่วนหนึ่งของไทยและได้สืบลูกหลานมาจนกระทั่งปัจจุบัน

เรื่องราวเกี่ยวกับชาวมอญในประเทศไทยมีน้อยมาก และอยู่ในสภาพกระจัดกระจายแทรกอยู่ตามพงศาวดารต่าง ๆ ของไทยบ้าง ของพม่าบ้าง ซึ่งก็เป็นเพียงเกร็ดเกี่ยวกับการสงครามระหว่างไทยกับพม่าเท่านั้น แม้ว่าในช่วง 50 กว่าปีที่ผ่านมา จะมีการเขียนเกี่ยวกับชาวมอญในประเทศไทยที่เป็นจีนเป็นอันขึ้น ได้แก่ The Talaings ของ Robert Halliday ตลอดจนบทความต่าง ๆ โดยผู้เขียนคนเดียวกัน และเมื่อ 3 - 4 ปีมานี้ก็ยังมียานวิจัยชิ้นปริญญาเอกของ Dr. Brian L. Foster เรื่อง Ethnicity and Economy: The Case of the Mons in Thailand แต่ทั้งหมดที่กล่าวมาก็เป็นเรื่องราวของชาวมอญทางด้านสังคมศาสตร์ เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี และด้านเศรษฐกิจเท่านั้น โดยเฉพาะวิทยานิพนธ์ของ Dr. Foster เป็นการวิจัยถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชาวมอญในประเทศไทยในปัจจุบัน ยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดทำการค้นคว้าวิจัยเรื่องราวของชาวมอญในแง่มุมของประวัติศาสตร์อย่างละเอียดลึกซึ้งมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในการอพยพ สภาพความเป็นอยู่และฐานะทางสังคมของชาวมอญในประเทศไทยในอดีต (อยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น) ตลอดจนบทบาทของ

ทำในแต่ได้ทวงว่า
 ชาวมอญเหล่านั้นที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ชาวมอญเป็นชนชาติที่น่าสนใจในฐานะที่เป็น
 ชนหมู่น้อยที่แตกต่างไปจากชนหมู่น้อยอื่น ๆ ในประเทศไทย คือมีฐานะติดเทียมกับคนไทย
 และเป็นชนชาติที่ไม่มีประเทศของตน ทั้ง ๆ ที่ในอดีตมอญเป็นชาติที่เคยเจริญรุ่งเรืองที่
 สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเป็นแหล่งอารยธรรมสำคัญแห่งหนึ่ง แต่ในปัจจุบันได้
 กลายเป็นชนหมู่น้อยในประเทศไทยและพม่า และมีแนวโน้มว่าจะถูกกลืนเป็นพลเมืองของ
 ประเทศนั้น ๆ อย่างช้า ๆ

ควยเหตุนี้ผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของชาวมอญในค่านประวัติ-
 ศาสตร์ไทยละเอียดกว้างขวางที่สุดเท่าที่เอกสารและสถิติมอญจะอำนวย เพื่อให้ภาพและ
 พฤติกรรมของชาวมอญในอดีตในค่านต่าง ๆ แจ่มชัดเป็นที่ปรากฏแก่คนทั่วไป

วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

* การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องราวของชนชาติมอญที่เข้ามาอยู่ใน
 ประเทศไทยในฐานะที่เป็นชนหมู่น้อยหนึ่ง ซึ่งมีบทบาทและความสำคัญในราชการและ
 สังคมไทย และมีบทบาทและความสำคัญต่อนโยบายการต่างประเทศของไทย โดยเฉพาะ
 ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 5) วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะได้ทำการศึกษาและ
 วิจัยถึงสาเหตุและภูมิหลังในการอพยพของชาวมอญ ความเป็นอยู่ ฐานะ และสังคมมอญ
 ในประเทศไทย ตลอดจนความสัมพันธ์กับรัฐบาลไทย และบทบาทของชาวมอญและหัวหน้า
 ชาวมอญที่เข้ารับราชการและทำคุณประโยชน์แก่แผ่นดินไทย ศึกษาถึงอิทธิพลของมอญที่
 เข้ามาปะปนอยู่ในสังคม วัฒนธรรมและชนบประเพณีของไทย การแต่งงานระหว่างมอญ
 กับไทย และการปรับตัวเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย ✓

ขอบเขตของการวิจัย จะเริ่มตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลาง จากปี พ.ศ. 2112
 จนกระทั่งถึงสิ้นสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ การที่เริ่มขอบเขตของการวิจัยใน
 ปี 2112 เนื่องจากว่าเป็นปีเริ่มรัชกาลของสมเด็จพระมหาธรรมราชา และในรัชกาลนี้มี
 ชาวมอญอพยพเข้ามาในประเทศไทยเป็นครั้งแรก (พ.ศ. 2127) ก่อนหน้านั้นแม้ว่าจะมี
 การอพยพเข้ามาบ้าง แต่ก็ไม่มีการบันทึกเป็นหลักฐาน และที่สิ้นสุดการวิจัยลงใน พ.ศ. -

2453 ซึ่งเป็นปีสิ้นรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะหลังสมัยของพระองค์แล้วไม่ปรากฏหลักฐานเรื่องราวของชาวมอญอีกเลย เนื่องจากไม่มีการแยกชาวมอญออกเป็นกรมกองอิสระตั้งเช่นแต่ก่อน เวลากล่าวถึงชาวมอญก็มักกล่าวรวม ๆ ไปด้วยกับคนไทย เพราะนอกจากชาวมอญจะมีการปรับตัวเป็นไทยอย่างช้า ๆ แล้ว ยังมีรูปร่างและลักษณะภายนอกคล้ายคลึงกับคนไทย จนไม่สามารถแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด และรัฐบาลเองก็ถือว่าคนมอญก็เป็นคนไทยเหมือนกัน ส่วนในเรื่องที่เกี่ยวกับการปรับตัวของชาวมอญเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยนั้น จะได้มีการขยายขอบเขตออกไปจากสมัยรัชกาลที่ 5 เนื่องจากว่าการปรับตัวเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นและดำเนินติดต่อกันมาอย่างช้า ๆ และมาปรากฏผลในสมัยหลังต่อมา

อนึ่ง เนื่องจากมีอุปสรรคในด้านเอกสารในสมัยอยุธยา ดังนั้นการวิจัยส่วนใหญ่จะเน้นที่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งปรากฏหลักฐานมากกว่าสมัยอยุธยา

วิธีดำเนินการค้นคว้าและวิจัย

ก่อนอื่นผู้เขียนได้ทำการค้นคว้าหาข้อมูลอย่างคร่าว ๆ เพื่อกำหนดขอบเขตและวางโครงร่างของวิทยานิพนธ์ หลังจากนั้นจึงได้ทำการค้นคว้าและวิจัยเรื่องราวตามโครงร่างวิทยานิพนธ์ที่กำหนดไว้นั้นอย่างละเอียด การดำเนินการวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่องนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การค้นคว้าหาหลักฐานทั้งเอกสารชั้นต้น (primary sources) และเอกสารชั้นรอง (Secondary sources) จากแหล่งเอกสารต่าง ๆ ดังนี้

- กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร
- หอสมุดแห่งชาติ, กรมศิลปากร
- หอสมุดกรมพระยาคำรงราชานุภาพ
- สำนักจันทร์, วัดบวรนิเวศวิหาร
- หอสมุดกลางและห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- ห่องสมุดสยามสมาคม
เอกสารชั้นต้นประกอบด้วย

- เอกสภตัวเขียนในสมุดไทคำ กัณฑ์สี่ขาว จากหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งเป็นจดหมายเหตุเรื่องราวต่าง ๆ ในสมัยรัชกาลที่ 1 - 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
- หนังสือกราบบังคมทูล รายงานและจดหมายโต้ตอบระหว่างกระทรวงในราชการต่าง ๆ ในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสั่งการหรือทรงทักท้วงการปฏิบัติราชการไปยังกระทรวงต่าง ๆ เอกสารเหล่านี้สามารถค้นได้จาก กองจดหมายเหตุแห่งชาติ
- พระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงบริหารราชการแผ่นดิน ประชุมจารึก ตลอดจนกฎหมายต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ได้พิมพ์เป็นรูปเล่มออกมาแล้ว สามารถหาได้จากห้องสมุดต่าง ๆ คงได้กล่าวชื่อมาแล้ว
- ลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา การคณะสงฆ์ และอื่น ๆ มีบางส่วนได้พิมพ์รวมเล่มไว้แล้ว ซึ่งจะหาได้จากห้องสมุดทั่วไป บางส่วนที่ยังไม่ได้พิมพ์จะค้นได้ที่ตำหนักจันทร์ วัดบวรนิเวศน์วิหาร

เอกสารชั้นรองประกอบด้วย หนังสือและบทความจากวารสารต่าง ๆ ตลอดจนวิทยานิพนธ์และงานวิจัยต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งสามารถค้นได้จากห้องสมุดหรือแหล่งเอกสารทั้งหมดคงได้กล่าวมาแล้วข้างต้น นอกจากวารสารต่างประเทศบางฉบับ เช่น Journal of the Burma Research Society; Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, Journal of the Royal Asiatic Society of Bengal เป็นต้น ซึ่งแม้จะมีอยู่ตามห้องสมุดต่าง ๆ โดยเฉพาะห้องสมุดสยามสมาคม และหอสมุดแห่งชาติ แต่ขาดหายไปบางเล่มบางปี ในกรณีนี้ผู้เขียนได้ติดต่อไปยังห้องสมุดของมหาวิทยาลัยสิงคโปร์ ซึ่งมีวารสารเหล่านั้นอยู่ครบทุกเล่มทุกปี เพื่อขอถ่ายเอกสารบทความที่ต้องการในวารสารฉบับที่ขาดหายไปกลับมาใช้ด้วย

เมื่อได้ข้อมูลจากหลักฐานต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว จึงนำมาตีความและวิเคราะห์ เพื่อเสนอเรื่องราวตามวัตถุประสงค์ โดยอาศัยหัตถวิเคราะห์วิธีวิจัยเป็นสำคัญ

2. การวิจัยภาคสนาม (Field Research)

เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการปรับตัว (Assimilation) ของชาวมอญเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นมาแต่อดีต และดำเนินติดต่อกันมาอย่างช้า ๆ จนปรากฏเป็นผลในปัจจุบัน แล้วนำข้อมูลนั้นมาเขียนเพิ่มเติมเข้าไปกับเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ ซึ่งได้ดำเนินมาตั้งแต่การอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทย จนกระทั่งถึงบทบาทและความเป็นอยู่ของชาวมอญในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น (บทที่ 1 - บทที่ 4) เพื่อให้เรื่องราวของชาวมอญในประเทศไทยมีเนื้อหาที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขั้นตอนในการดำเนินงาน ขั้นแรกได้ศึกษาเพื่อวางโครงเรื่องและขอบเขตของเนื้อหาที่จะออกไปศึกษาในหมู่บ้านมอญ โดยอาศัยแนวทางจากการทำวิจัยของ Dr. Brian L. Foster ในเรื่อง Ethnicity and Economy: The Case of the Mons in Thailand และของ Dr. Boonsanong Punyodyana ในเรื่อง Chinese-Thai Differential Assimilation in Bangkok: An Exploratory Study. เมื่อได้โครงร่างของเรื่องแล้วจึงนำมาสร้างเป็นแบบสอบถาม หลังจากนั้นได้นำแบบสอบถามนั้นมาทดสอบและปรับข้อความให้รัดกุมยิ่งขึ้น สามารถเข้าใจได้ง่าย ขณะเดียวกันก็ให้ตรงกับสิ่งที่ต้องการจะถามด้วย ขั้นตอนไปเป็นการสำรวจและศึกษาในรายละเอียดของหมู่บ้านมอญในจังหวัดต่าง ๆ เพื่อเลือกแหล่งที่จะใช้เป็นตัวอย่างในการเก็บข้อมูล การดำเนินงานในขั้นนี้ได้รับความช่วยเหลือและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างมากจาก ศาสตราจารย์ นายแพทย์สุ เอื้อ คชเสนี ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และคุ้นเคยกับชาวมอญมากที่สุด โดยเฉพาะชาวมอญในจังหวัดราชบุรี ปทุมธานี นนทบุรี และในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และกำลังศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับค่านิยมวัฒนธรรมของชาวมอญอยู่เช่นกัน ในที่สุดจึงได้ตกลงใจเลือกสถานที่ที่จะใช้ในการสุ่มตัวอย่าง 3 แห่งด้วยกัน คือ ตำบลบ้านม่วง ในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ตำบลคลองควาย ในอำเภอ

สามโลก จังหวัดปทุมธานี และตำบลทรงคะนอง ในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทร-
ปราการ

ตำบลบ้านม่วง เป็นบริเวณที่มีคนมอญอยู่รวมกันหนาแน่น และอยู่ใกล้พรมแดน
ระหว่างไทยกับพม่าตอนล่าง ซึ่งเคยเป็นอาณาจักรมอญมาก่อน ลักษณะภูมิประเทศและที่
ตั้ง ซึ่งอยู่ห่างไกลออกไปจากศูนย์กลางของประเทศไทย คือ กรุงเทพมหานคร ทำให้
สันนิษฐานได้ว่า อิทธิพลและความเจริญจากสังคมภายนอกอาจจะเข้าไปไม่ถึงหรือเข้า
ไปถึงช้ามาก ซึ่งมีผลต่อการรวบรวมการปรับตัว ชาวมอญในตำบลนี้มีอาชีพในการทำนา

ตำบลคลองควาย เป็นแหล่งที่ได้ชื่อว่าเป็นถิ่นมอญ เพราะอำเภอสามโลกแต่
เดิมนั้นเป็นเมืองที่พระเจ้าแผ่นดินไทยสร้างให้พวกมอญอพยพอยู่โดยเฉพาะ ชาวมอญใน
ตำบลนี้มีอาชีพในการค้าขายทางเรือ ซึ่งแตกต่างไปจากตำบลบ้านม่วง แม้ว่าจะมีชาว
มอญอาศัยอยู่ทั้ง 2 ฝ่ายแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตจังหวัดปทุมธานีตลอดมาจนถึงอำเภอ
ปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี แต่ปรากฏว่าชาวมอญที่อยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา
บางตำแหน่งได้ผสมกลมกลืนไปกับคนไทยจนไม่สามารถที่จะเก็บข้อมูลได้ เช่น บริเวณ
ตั้งแต่วัดศาลาล้านไปจนถึงทุ่งสามโคก ชาวมอญที่นั่นแทบจะไม่มีลักษณะที่แสดงว่าเป็นคน
มอญเหลืออยู่เลย เป็นคนว่า ค่านภาษา ชาวมอญที่นั่นพูดภาษามอญไม่ได้แล้ว วัดมอญก็
ไม่ได้ใช้ภาษามอญในการสวดการเทศน์ สมภารก็ไม่พูดมอญในวัด ดังนั้นจึงเลือกมาศึกษา
ชาวมอญทางฝั่งตะวันตก คือ ต. คลองควาย ซึ่งอยู่เหนืออำเภอเมือง และที่ว่าการ
อำเภอสามโลกขึ้นไป และสามารถเดินทางเข้าไปเก็บข้อมูลได้ไม่ยากนัก

(๑) ตำบลทรงคะนอง อยู่ในอำเภอพระประแดง ซึ่งแต่เดิมคือ เมืองนครเขื่อนขันธ์
เป็นเมืองมอญโดยเฉพาะเช่นกัน สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ แล้ว
โปรดให้ย้ายครัวมอญจากปทุมธานีที่อพยพเข้ามาพร้อมกับพระยาเจง จำนวน 300 คน
ลงมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่นั่น และปรากฏว่าเจ้าเมืองหรือผู้รักษาราชการเมืองนครเขื่อนขันธ์
ตั้งแต่แรกตั้งเมืองจนถึงเมื่อยกเลิกตำแหน่งนี้ (เพราะถูกยุบลงไปเป็นอำเภอ) เป็นชาว
มอญติดต่อกันถึง 8 คน การที่เลือกบริเวณนี้เป็นตัวอย่างในการศึกษาด้วยก็เนื่องจากตั้ง
อยู่ใกล้กรุงเทพฯ ทำให้เกิดสมมุติฐานขึ้นประการหนึ่งว่า แนวโน้มในการที่จะมีการปรับตัว

หรือถูกกลืนชาติโดยคนไทยย่อมจะมีมากกว่าหมู่บ้านมอญอื่น ๆ

จะเห็นได้ว่า การเลือกศึกษาข้อมูลจากสถานที่ทั้ง 3 แห่งดังกล่าว ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไปทั้งในด้านที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ และอาชีพ ย่อมจะก่อให้เกิดการเปรียบเทียบในด้านวิวัฒนาการ ความเป็นอยู่ และความนึกคิดของชาวมอญ ซึ่งทำให้การสรุปตัวอย่างกว้างออกไปและใกล้เคียงความเป็นจริงที่สุด

การดำเนินการสัมภาษณ์

เนื่องจากเราไม่สามารถทราบจำนวนคนมอญทั้งหมดในตำบลที่ทำการศึกษาได้ เพราะตามสำมะโนครัวประชากร มิได้ระบุเชื้อชาติของพลเมืองในแต่ละหมู่บ้าน แต่ละตำบล เนื่องจากว่าชาวมอญในประเทศไทยล้วนแต่เกิดในประเทศไทย จึงถือสัญชาติไทยตามกฎหมายทั้งหมด ดังนั้นจึงต้องใช้วิธีสุ่มตัวอย่างโดยให้คอมพิวเตอร์สุ่มของเพศและอายุให้ใกล้เคียงกับลักษณะสำคัญดังกล่าวของประชากรมากที่สุด เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างที่เลือกขึ้นมาในแต่ละตำบลเป็นตัวแทนที่ดีของประชากรในตำบลนั้น ๆ กล่าวคือ ในจำนวนตัวอย่างที่เลือกขึ้นมา ตำบลละ 50 ราย นั้น

แยกตามเพศ	ชาย	50 %
	หญิง	50 %
แยกตามอายุ	20 - 30	22 %
	30 - 40	22 %
	40 - 50	20 %
	50 - 60	20 %
	60 - 70	12 %
	70 - 80	4 %

ในการสัมภาษณ์นั้น นอกจากจะซักถามผู้ให้สัมภาษณ์ตามแบบสอบถามที่ได้เตรียมไปแล้ว (ดูในภาคผนวก) ยังได้สนทนาเรื่องราวโดยทั่วไป ๆ ไปเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ขนบธรรมเนียมประเพณี ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการอพยพของบรรพบุรุษ และประเทศมอญในอดีต ฯลฯ โดยเฉลี่ยแล้วใช้เวลาในการสัมภาษณ์แต่ละรายประมาณ

20 - 30 นาที

สำหรับความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์นั้น กล่าวโดยสรุปทั่ว ๆ ไป นับว่าเป็นพอสมควร แม้ว่าการเข้าไปสัมภาษณ์ในครั้งแรกจะประสบปัญหาอยู่บ้าง ด้วยเป็นคนแปลกหน้าของชาวบ้านที่นั่น และชาวบ้านก็ยังไม่เข้าใจแน่ชัดถึงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ จึงไม่แน่ใจว่าถ้าให้สัมภาษณ์ไปแล้วจะเป็นผลดีหรือผลเสียแก่ตน แต่หลังจากอธิบายถึงวัตถุประสงค์พร้อมกับแสดงหนังสือแนะนำตัวจาก ศาสตราจารย์ นายแพทย์สุเอ็ค คชเสนี และแบบสอบถามเพื่อให้แน่ใจว่าไม่มีข้อความใดที่จะเป็นภัยต่อผู้ให้สัมภาษณ์แล้ว ก็ได้รับความร่วมมือในการให้คำตอบเป็นอย่างดีและเต็มใจ มียกเว้นบางรายเท่านั้น เช่น ที่ ต. คลองควาย มีรายหนึ่งไม่ยอมรับฟังหรือเข้าใจในคำอธิบายที่แจ่มแจ้งใด ๆ ทั้งสิ้น ยืนยันกรานที่จะไม่ยอมให้สัมภาษณ์ จนกว่าจะมีหนังสือรับรองจาก ศาสตราจารย์ นายแพทย์สุเอ็ค คชเสนี เป็นภาษามอญ จึงจะเชื่อว่าเป็นความจริงไม่มีการแอบอ้าง เป็นต้น อย่างไรก็ตามทั้ง ๆ ที่ได้อธิบายให้ฟังว่าจะนำผลการสัมภาษณ์นี้มาวิจัยและใช้ประโยชน์ในการศึกษา แต่ยังมีหลายรายที่รู้สึกว่าจะยังไม่เข้าใจแจ่มแจ้งนัก บางรายที่อดรนทนไม่ได้ถึงกับถามว่า เสร็จจากการสัมภาษณ์แล้ว จะอพยพพวกตนกลับเมืองมอญไซหรือไม (ส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ ประมาณ 60 ปีขึ้นไป) ทั้งยังได้ขอร้องว่าอย่าทำเช่นนั้นเลย เพราะคนแก่แล้วอยากตายในประเทศไทย

ในการเดินทางไปสัมภาษณ์ในช่วงที่เหมาะสมที่สุดคือ ช่วงสงกรานต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่ ต. คลองควาย และ ต. ทรงคะนอง เพราะนอกจากจะมีตัวอย่างให้เลือกมากแล้ว ยังจะได้เห็นประเพณีในเทศกาลสงกรานต์ของชาวมอญควาย ชาวมอญ ต. คลองควาย ซึ่งมีอาชีพในการค้าขายทางเรือจะกลับมากอยู่ในหมู่บ้านพร้อมหน้ากันเฉพาะในเทศกาลสงกรานต์ หรือในเวลาที่ว่างใหญ่ ๆ ในหมู่บ้าน เช่น งานศพเจ้าอาวาสวัดมอญประจำหมู่บ้านเท่านั้น ส่วนเวลาอื่น ๆ นอกจากนั้นก็รอนแรมค้าขายอยู่ในเรือ ซึ่งล่องไปยังจังหวัดต่าง ๆ ดังนั้นในหมู่บ้านยามปกติจะมีแต่เด็กและคนชราที่มีได้ประกอบอาชีพแล้วเท่านั้น ชาวมอญ ต. ทรงคะนอง มีอาชีพในการทำนา แต่ที่นาของชาวมอญเหล่านั้นอยู่ไกลออกไปคนละฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น ที่ตำบลลำโรง อำเภอบางมอ อำเภอบางพลี

เป็นต้น ดังนั้นชาวมอญจึงปลูกบ้านอีกแห่งหนึ่งในที่นาของคน เพื่อให้เป็นที่อยู่ชั่วคราวในระหว่างฤดูทำนา ครั้นเมื่อหมดหน้านาแล้วจึงจะกลับมายู่ที่ ต. ทรงคนอง ส่วนชาวมอญใน ต. บ้านม่วง แม้จะมีอาชีพในการทำนาเช่นกัน แต่ก็มีที่นาที่เพียงเล็กน้อยเฉลี่ยประมาณครอบครัวละ 10 - 15 ไร่ และอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับหมู่บ้าน ชาวมอญที่บ้านม่วงส่วนใหญ่จึงอยู่ในหมู่บ้านตลอดทั้งปี

การเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปยังหมู่บ้านมอญในตำบลทั้ง 3 ดังกล่าวค่อนข้างสะดวก เพราะมีรถโดยสารประจำทางเข้าไปถึงหมู่บ้าน ยกเว้นตำบลบ้านม่วง ซึ่งตั้งอยู่ห่างตัวเมืองออกไป แม้ว่าจะมีการตัดทางแยกจากถนนใหญ่เข้าไปยังหมู่บ้าน แต่ก็เป็นที่ทางลูกรัง ซึ่งเข้าใจว่าเดิมคงเป็นทางเกวียนมาก่อน มีความกว้างขนาดรถยนต์แล่นได้คันเดียว ตามปกติไม่ค่อยมีรถแล่นเข้าออกบ่อยนัก และยังไม่มียรถโดยสารประจำทางจากถนนใหญ่ เข้าถึงตัวหมู่บ้าน ชาวมอญในหมู่บ้านจะเดินบ้าง ขี่จักรยานบ้าง ออกมาติดต่อกับภายนอก นอกจากนี้ยังมีเส้นทางที่ใช้ติดต่อกับภายนอกอีกทางหนึ่งโดยทางแม่น้ำราชบุรี ซึ่งอยู่อีกด้านหนึ่งของหมู่บ้าน ส่วนตำบลคลองควายนั้นถ้าไปทางบกจะมีรถโดยสารประจำทางจากกรุงเทพฯ ไปยังอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จากนั้นก็ต้องต่อรถโดยสารอีกทอดหนึ่งซึ่งไปสุดทางที่อำเภอสามโคก จากสามโคกสามารถเดินเลียบชายฝั่งแม่น้ำเข้าไปยังตำบลคลองควายได้ ลักษณะของทางเดินจะบอกได้ว่าถึงหมู่บ้านมอญแล้วหรือยัง เพราะทันทีที่เข้าเขตหมู่บ้านมอญ ทางเดินนั้นจะมีแผ่นปูนซีเมนต์สีขาว รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสปูเรียงติดต่อกันไปตลอดทั้งหมู่บ้าน แต่ถ้าไม่อยากเดินก็สามารถนั่งรถโดยสารซึ่งมีสายเดียว ตั้งแต่ต้นจากสามโคกไปสุดทางที่ตำบลท้ายเกาะ ซึ่งอยู่เหนือ ต. คลองควาย เส้นทางสายนี้ตัดผ่านทางด้านหลังของหมู่บ้านมอญ ต. คลองควาย เป็นทางลูกรังเช่นเดียวกับทางเข้า ต. บ้านม่วง แต่กว้างกว่าเล็กน้อย ส่วนทางน้ำจะมีเรือควนจากกรุงเทพฯ ไปปทุมธานี จากปทุมธานีไปยังสามโคก และจากสามโคกไปยัง ต. คลองควาย ขึ้นฝั่งที่หน้าวัดเจติยทอง ซึ่งเป็นวัดมอญประจำหมู่บ้าน สำหรับตำบลทรงคนองนั้นอยู่ใกล้ ๆ กับตลาดในอำเภอพระประแดง ซึ่งจะเดินไปหรือนั่งรถสามล้อเข้าไปก็ได้ ลักษณะทางเดินในหมู่บ้านมีแผ่นปูนซีเมนต์สีขาวปูติดต่อกันไปเช่นเดียวกับที่ ต. คลองควาย

ปัญหาหรืออุปสรรคในระหว่างการค้นคว้าและวิจัย

ปัญหาที่ผู้เขียนประสบในระหว่างการค้นคว้าและวิจัย นอกจากจะอยู่ที่ความขาดแคลนเอกสารแล้ว เอกสารที่พอจะหาได้จำนวนไม่มากนัก บางส่วนบางตอนก็ชำรุดจนแทบจะอ่านไม่ได้ บางตอนก็ขาดหายไปเฉย ๆ บางตอนก็มีเฉพาะตอนกลางบ้าง ตอนท้ายบ้าง จนต้องอาศัยการตีความและสันนิษฐานเพิ่มเติมตามเหตุและผลที่ปรากฏเป็นหลักฐานนั้น ๆ ตลอดจนจนสภาพเหตุการณ์ในขณะนั้นเข้าช่วย ผู้เขียนต้องใช้เวลากว้าง 2 ปี ในการค้นหาเอกสารต่าง ๆ ทั้งที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติและหอสมุดแห่งชาติ ในบัญชีรายชื่อเอกสารต่าง ๆ ในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่กองจดหมายเหตุแห่งชาตินั้น ปรากฏชื่อแฟ้ม "ไพร่หลวงรามัญ" แต่เมื่อค้นดูกลับไม่มีแฟ้มเอกสารดังกล่าว สอบถามผู้ใดก็ตามว่า เจ้าหน้าที่เพียงแต่ตั้งหัวเรื่องไว้เผื่อว่าจะมีการพบเอกสารเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวในภายหลัง อย่างไรก็ตามแม้ว่าเอกสารต่าง ๆ ที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติจะได้รับการจัดหมวดหมู่ไว้อย่างเรียบร้อยตามหน่วยงานพร้อมด้วยบัญชีชื่อเรื่อง เพื่อความสะดวกในการค้น แต่ผู้เขียนก็ประสบความยุ่งยากในการค้นหาเอกสารที่ต้องการอยู่มาก เพราะเอกสารที่ค้นได้เหล่านั้นส่วนใหญ่ปะปนอยู่ในแฟ้มเอกสารเรื่องต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องมอญเลย และการตามเอกสารจากแฟ้มของกระทรวงหนึ่งไปยังอีกกระทรวงหนึ่ง โดยหวังว่าจะได้รายละเอียดในเรื่องนั้น ๆ เพิ่มเติมบ้าง แต่กลับผิดหวังเพราะไปพบเรื่องอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกันแทน อย่างไรก็ตามผู้เขียนก็รู้สึกพอใจที่ได้ข้อมูลเพิ่มขึ้น แม้ว่าเอกสารที่พบใหม่นั้นทำให้หงุดหงิดอยู่บ้าง เพราะไม่มีหัวไม่มีท้าย และในที่สุดก็กลายเป็นว่าผู้เขียนต้องค้นเอกสารในแฟ้มต่าง ๆ เกือบทุกแฟ้มที่มีอยู่ที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติ (เฉพาะสมัยรัชกาลที่ 5) ส่วนเอกสารตัวเขียนที่หอสมุดแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องมอญตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 - 4 ก็มีน้อยมาก น้อยกว่าที่ค้นได้จากกองจดหมายเหตุแห่งชาติเสียอีก เอกสารเหล่านั้นนอกจากบางส่วนจะชำรุดและไม่อนุญาตให้ยืมมาอ่านแล้ว ส่วนที่เหลือก็มีเนื้อหาสาระน้อย เป็นเรื่องเกี่ยวกับการสงคราม จดหมายพม่าขอเป็นไมตรีกับไทย และหนังสือขู่อภัยต่าง ๆ ที่พม่านำมาปักไว้ที่ชายแดน เป็นต้น เอกสารเหล่านี้บางชิ้นก็ไม่เกี่ยวข้องกับมอญโดยตรง เพียงแต่เอ่ยถึงในฐานะที่เป็นผู้ถือหนังสือจดหมายไปมาเท่านั้น นอกจากนี้เอกสาร

อื่น ๆ ที่ชื่อเรื่องเป็นเรื่องทั่ว ๆ ไปไม่เกี่ยวข้องกับหรือสัมพันธ์กับมอญแต่อย่างใด แต่ปรากฏว่าภายในเอกสารเหล่านั้นบางชิ้นก็มีเนื้อความบางตอนพาดพิงหรือเอ่ยอ้างถึงมอญด้วย ดังนั้นผู้เขียนจึงต้องใช้เวลาสำหรับค้นเอกสารที่ไม่เกี่ยวข้องกับดังกล่าวด้วย อย่างไรก็ตาม ในระหว่างที่ผู้เขียนทำการค้นคว้าอยู่นั้น ทางหอสมุดแห่งชาติกำลังชำระเอกสารเพิ่มเติมในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5 จึงเป็นที่น่าเสียดายที่ผู้เขียนไม่มีโอกาสได้ค้นเอกสารเพิ่มเติมดังกล่าว

อุปสรรคต่าง ๆ ในด้านเอกสารตามที่กล่าวมานี้ ทำให้การวิจัยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร เพราะสามารถทำการตีความและวิเคราะห์ตามเอกสารเท่าที่ค้นได้เท่านั้น

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัยนี้

การวิจัยนี้จะให้ความรู้เกี่ยวกับชนชาติมอญ ซึ่งเป็นชนหมู่น้อยหมู่หนึ่งในประเทศไทย ซึ่งมีบทบาทและความสำคัญต่อรัฐบาลและสังคมไทย ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่า ให้ได้ทราบถึงนโยบายการปกครองของไทยต่อมอญอพยพเหล่านี้ เรื่องราวเกี่ยวกับมอญนี้มีอยู่กระจัดกระจายและนับวันจะค่อย ๆ สูญหายไป วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะ เป็นหลักฐานเกี่ยวกับมอญที่จะให้ความรู้และเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจและชนรุ่นหลัง และจะเป็นแนวทางใหญ่ที่สนใจทำการศึกษาและค้นคว้าในรายละเอียดปลีกย่อยในด้านอื่น ๆ ต่อไป

หมายเหตุ

1. การเรียกพระนามของเจ้าและนามของขุนนางในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะเรียกตามยศและราชทินนาม (ตลอดจนตำแหน่ง ถ้ามี) ที่เป็นอยู่ในขณะนั้น เช่น สมเด็จเจ้าฟ้ามงกุฎ (ขณะทรงผนวช) แทน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว

พระเจ้าอนงยาเชอ กรมหมื่นเรศวรฤทธิ (ขณะดำรงตำแหน่งเสนาบดี
กระทรวงนครบาล) แทน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ (ยศครั้งสุดท้าย)
พระยามหาโยธา (ในสมัยนั้น ๆ) แทน เจ้าพระยามหาโยธา (ยศครั้งสุดท้าย)

2. ตัวอย่างของวารสารภาษาอังกฤษที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

- BSOAS - Bulletin of the School of Oriental and African Studies.
- JBRS - Journal of the Burma Research Society.
- JRAS - Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland (London).
- JRAS (Bengal) - Journal of the Royal Asiatic Society of Bengal (Calcutta)
- JSS - Journal of the Siam Society.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย